

УДК 315.774

Володимир Євгенович Шедяков

ЗДІЙСНЕННЯ БАЖАНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ПОСТСУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОНТОЛОГІЯ

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Нині посилюються об'єктивні передумови для успішності (в питаннях як внутрішнього розвитку, так і протистояння можливим спробам гуманітарної інтервенції) тих країн, де сформовані умови якнайповнішої реалізації творчого потенціалу населення. Для цього неминучим є використання інструментарію стимулювання підготовки та здійснення бажаних трансформацій соціально-інформаційних систем і безсистемних соціальних цілосностей (в тому числі, наприклад, не тільки негативних, але й позитивних суспільних мутацій); здійснення змін за вимогами принципу бритви Оккама характеристик соціального середовища за допомогою складних механізмів фальшивих соціальних величин, уявних конструкцій та структур. У свою чергу, це передбачає, з одного боку, обпирання на регіональний рівень підготовки та схвалення рішень, підвищення ролі місцевих органів влади, з іншою, – орієнтацію на професіоналізм при врахуванні регіонального вимірювання, виробленні та здійсненні конкретних рішень. При цьому рух від раціонально-бюрократичного управління трудовими відносинами та класичного адміністрування модерну до інноваційно-синергетичного управління постмодерну веде до заміни “жорстких” соціальних технологій “м'якими”. “М'який” же вплив на соціально-інформаційні системи безпосередньо передбачає визнання суб'єктивності, неповноти і внутрішньої обмеженості уявлень та досвіду кожного. Водночас найважливіша характеристика не тільки суспільної тканини, але й ефективного управління постмодерну – зростання значення в суспільстві різного роду соціальних мереж [1-10]. Керівник в цій ситуації зовсім не безсилий, якщо в змозі забезпечити підтримку процесів, що самоорганізуються, а також інспірування задіяння необхідної ресурсної бази, що потребує здійснити ліквідацію перешкод на шляху розгортання об'єктивних закономірностей соціального розвитку та покращення середовища виконання кожним бажаних функцій [11-13]. Причому,

природно, методологія вивчення та проведення соціальних змін, а також практична істинність (її цінність) наукових абстракцій суттєво змінюються при трансформації наявного соціального середовища: конкретні риси онтології глобальних змін потребують корекції методології аналізу та дій.

Формулювання мети статті. Виклад основного матеріалу

Отже розгляд певних аспектів прикладних особливостей їх взаємодії в умовах постсучасності – мета статті.

На погляд автора, проблема використання наукової методології на сьогодні, насамперед, з одного боку, в забезпеченні ефективного поєднання специфічних дослідницьких ресурсів постмодерну для вирішення завдань нового модерну, проведення рефлексивної, інверсійної модернізації (в тому числі, за рахунок як точечних інформаційних впливів, так і трансформації середовища). З іншого боку, – в наповненні науки методиками часу без втрачання особливостей науки як такої.

Ще Г. Тард намагався з'ясувати характер взаємодій інформацій, особистостей та суспільства. З. Бауман, Ж. Бордіяр, П. Бурдьє, П. Вірілію, Е. Гідденс, Т. Еріксен, М. Кастельс, Г. Маркузе дослідили риси трансформації постсучасних інформаційних потоків та їх сприйняття, пов'язаних, зокрема, з ускладненням гуманітарних процесів та фрагментаризацією суспільства, а також частковою втратою контролю в колишньому трактуванні за ними, а тому - зростання почуття невизначеності та незахищеності. Відповідні моделі дій, техніки використання наукової методології для підготовки та здійснення бажаних інформаційних впливів, а також взаємодії соціально-інформаційних систем в статті розглядаються в контексті теорій П. Лазарфельда та Р. Мертона, їх особливості під час посттоталітарних трансформацій досліджуються на базі підходів Х. Аренда та К. Фрідріха, а також солідаристських концепцій влади Е. Дюркгейма, Л. Дюгі, позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера,

конфліктної моделі Р. Дарендорфа та загальної теорії конфлікту К. Боулдінга, враховуючи розвиток суспільствознавчими підходів, викладених в книзі нобелівського лауреата І. Прігожина та І. Стенгерс "Порядок з хаосу", а також в працях В. І. Арнольда, Л. фон Берталанфі, О. Богданова, Н. Вінера, С. Джобса, М. Ейгена, М. Моїсеєва, Дж. Фон Неймана, Е. Старосьяка, Г. Хакена, П. Чекланда, Е. Янча тощо. Велике значення для осмислення можливостей існуючого категоріального апарату науки мають також роботи О. Хатяна, зокрема – в журналі "Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони". Розуміння пружин соціального простору постмодерну багато в чому базується також на плідних концепціях зі свідомого та ефективного керування як необертаними, так і обертаними процесами (зокрема – циклами розвитку та модернізації) ряду наукових шкіл, насамперед, для вітчизняної традиції, пов'язаних з багаторічними дослідженнями наукової школи Ю. Соколова, а також І. Добронравової, В. Василькової, Ю. Тіхомірова, Р. Трухаєва, та І. Яковлєва.

Як відомо, людина, суспільство, господарство – феномени органічні, а не механічні. Отже, їх не можна описувати виключно в термінах матеріальних інтересів і егоїстичного вибору, а етнос часто виступає при соціальних змінах як самостійна недроблена господарська величина з власними завданнями, волею, звичками. В світі співіснують сонми цивілізацій, соціокультурних стилістик, зведених в культурні світи, регіони різного рівня. Долі їх визначаються силою інспірування початкових імпульсів, певними обставинами та середовищем (зовнішнім викликом, наявністю союзників, ін.), якістю управління. Як відомо, відповідно до ідей концепції керованого хаосу, в соціально-інформаційних системах, на відміну від природних, елементи мають не тільки фізичні характеристики та властивості, але й такі якості, як свідомість, воля, уява, інтереси, потреби, здібності тощо; тим самим створюються передумови до зменшення ролі випадковості, більшої передбаченості соціальних процесів і різноманіття ресурсної бази впливу на процеси перш за все шляхом створення бажаних умов суспільної самоорганізації, яка й приводить до народження нового соціального порядку з хаосу кризового стану. Відповідно, коливання в м'якій соціально-інформаційній системі мають амплітуду менше, а частоту вище, ніж в жорсткій. Об'єднувальний початок при цьому знаходиться або усередині, або зовні самого народу, його держави. Причому в кожному циклі є періоди зростання, стагнації та занепаду. Проте фази техніко-технологічних (інструментальні засоби вирішення завдань), соціально-інституційних (удосконалення інституційної сфери суспільства) і культурно-

ціннісних (народні традиції, історичний досвід, соціальна спадщина) процесів часто не співпадають хронологічно. Разом з тим технологічні нововведення при старих соціально-інформаційних відносинах даремні, можуть породити невизначеність, інферальність, хаос; з'являється парадоксальність, ірраціоналізм, спонтанність як межа суспільства в зіткненні раціональної та традиціоналістської культур. Колись механістичне трактування науки зображало біосоціальні процеси як унікальне явище протидії другому закону термодинаміки. В цілому ж передбачалося абсолютне домінування тенденції до зростання випадковості та ентропії. Однак виявлення періодів циклу дозволило перейти до конструктивнішого зображення динаміки соціально-інформаційних систем. В умовах постсучасності об'єднуючий методологічний принцип пізнання та впливу можна углядіти швидше не в стабільному стані, а в динамізмі невірноваженого стану та розвитку, "стабільній нестабільності". Саме відкриті соціально-інформаційні системи та мережеві несистемні цілісності всіх рівнів – носії загальної еволюції, що забезпечують надбання все більш нових динамічних режимів складності. Причому сам механізм цих змін стає все більш химерним, віртуальним, складним, залежним від взаємодій внутрішніх і зовнішніх. Причиною та умовою саморозвитку структурованих цілісностей відтепер виступає наростання нестійкості на рівнях вищої організації та компенсація цього через прискорення функціонування та розвитку. Механізм саморозвитку дає можливість підходити до циклу як до визначеної інваріанти ступенів (в т.ч. – ступенів невпорядкованості). В цілому еволюція трактується як багатоаспектна коеволюція (зв'язана еволюція), як закономірний природно-історичний процес, названий Е. Янчем "універсальним розгортанням", що направляє діалектичною взаємодією двох початків [14, 15].

Крім того, пауза останніх декількох років, що характеризувалася певним системним затишшям в міжнародній політиці, закінчується. Скоро знову почнуться великі зміни, й Україна має бути до них готова. Для цього потрібно повернутися в справжню реальність з тієї ілюзорної "реальності", в якій вона зараз знаходиться, відкинувши застарілі уявлення та розхожі шаблони: зашкарублі догми не відповідають інтересам форсованого розвитку. Водночас, що стосується регіональної складової постмодерна, його "безполосності" (або "безполярності"), то вона виявляється, перш за все, в перерозподілі значення та ваги окремих країн і груп країн в світовій економіці. Після краху структури світу, яка базувалася на двополосному, бінарному, протистоянні таборів тепер в сучасній світовій системі більш немає одного центру прийняття рішень, проте, є світовий лідер: США – з

визначальним впливом і своєю стратегією. А також ряд претендентів на глобальне лідерство, серед яких усе помітніше позиції Китаю та Європейського Союзу. А також могутні недержавні структури, стратегічну роль яких ще раз підкреслив в книзі “The Age of Nonpolarity” (“Вік безполярності”) голова Ради з іноземних стосунків (Council of foreign relations) Ричард Хаас. Отже постмодерн усе активніше послаблює можливості держав на користь різноманітних регіонів. Причому міцними суб’єктами – акторами постають не тільки державні об’єднання, але й якісно інші створення: експортери енергоносіїв, терористичні мережі, воєнізовані формування, політичні партії, провідні корпорації світу тощо. Відтак пріоритетна співпраця трансформується від рівня державного до тих акторів, консолідація з якими необхідна для досягнення конкретної мети відповідно принципам демократії та мультилатералізму, що також докорінним чином підриває вестфальську систему та її методологію дій. Зрозуміло, кожна сторона претендуватиме на розширення ресурсної бази та намагатися отримати союзників. У цій ситуації у кожного є вибір – на чий стороні бути в цій Великій політиці, причому вибір зовсім не буде постійним (окрім держав-лимитрофів). І в контексті цієї гри роль кожної країни може стати або більш автаркично-маргинальною, або відчутнішою на міжнародній арені. Причому для досягнення своїх цілей країни де-факто не обмежуються ідеологемами “союзникам – усе, ворогам – закони”. Відтак, наприклад, добре відомим типовим проявом Realpolitik на світовій арені є політика подвійних стандартів: співробітництво США з авторитарними режимами, що пропонують протидію антиамериканської активності в обмін на те, що в Вашингтоні закривають очі на корупцію і порушення демократії, і, навпаки, агресія супротив будь-яких режимів, визнаних ворожими.

Отже, глобальна конкуренція активно зіштовхує народи та соціально-економічні структури з впливовими методологічними інноваціями різноманітних варіантів моделей розвитку постсучасності. Ця ситуація несе для соціальних відносин могутній потенціал; вона відкриває нові горизонти, але і актуалізує нові погрози, так що для кожної цивілізації належить наново здійснити вибір між декларованими принципами зовнішньої політики і реальними довгостроковими інтересами. Кожна соціальна система на базі своїх цінностей створює специфічну мобілізаційну базу: матеріально-фінансову, техніко-технологічну і духовно-ідеологічну (включаючи можливості активної міфотворчості) – для формування “модернізаційних альянсів” (сам високий Модерном було мегапроектом розвитку) і залучення іноземних інвестицій і технологій, але їх використання для кінцевого підвищення рівня

добробуту народу і рейтингу країни в світовій політиці істотно залежить від якості управління владної еліти в умовах ускладнення середовища під впливом помилкових соціальних явищ, перетворених і ірраціональних форм, активного породження міфів, тощо. Безумовно, відповідні трансформаційні тенденції і процеси в мікро-, мезо- та макрорегіонах не є жорстко відокремленими один від одного. Вони переплітаються і взаєморезонують, особливо – на межах відносин між окремими регіонами, створюючи структуровану мережу, в зонах інтенсивного діалогу. Як відомо, й глобалізація неминуче породжує та зміцнює регіоналізацію, яка закріплює специфічну систему соціальних символів і міфів, певних “культурних координат” кожної людини як людини соціальної [16-23].

Відповідно нові контури міжнародних відносин зв’язані, в першу чергу з тим, що мир вже буде неможливо чітко розділити на загальнонаціональні демократії і автократії. Історично обумовлені моделі їх синтезу “знімають” риси їх протистояння, включаючи тезу та антитезу, створюючи не тільки самостійну стадію розгортання явища, але й засади змін рівня віддзеркалення дійсності наукою, а також методології соціального впливу. Адже одночасно трансформується весь світ, де взаємодіють різноякісні складові, які в питаннях інтересів і цінностей віддаляються одна від одної за рахунок механізмів конкуренції для забезпечення національної безпеки, стабільності, оптимального використання ресурсної бази та здійснення свого варіанту розвитку. Відповідно, природною альтернативою спробам культуртрегерства і старанням насильно підігнати різні регіони світу під один жорсткий шаблон стає використання ненасильницького зв’язку. Відповідно, ефективним при запозиченні є вивчення та аналіз логіки появи, ідеї певної інституції або механізму, а не спроби автоматичного перенесення вдалої в конкретному середовищі схеми. Уміле використання власних особливостей, захист свого інформаційного простору та використання глобалізації інформаційних потоків може бути локомотивом подальшого зростання “економіки знань” і вдосконалення сервісизації на базі територіального чинника. До того ж істотним є вплив на характер ментальності структури населення: переважно аграрного або індустріального, модерного або традиційного – з власними ієрархіями уявлень, мотивів, цілей, інтерпретацій. Причому в процесі модернізації може відбутися не тільки зміна форм традиційних явищ, але й наростання регіональних відмінностей. Таким чином, актуалізується розробка саме регіонального аспекту глобальної стратегії розвитку кожної країни та з’ясування шляхів оптимізації зустрічі історичних Викликів,

властивих третьому тисячоліттю. Ці обставини формують передумови регіонально-кластерних підходів. Причому постмодерн покращує передумови діалогу регіонів за правилами гри з ненульовою сумою. Звичайно, зміцнення регіонів – не показник слабкості країни, навпаки, умова її власного гармонійного і постійного зміцнення. У цій ситуації для успішного проведення інверсійної модернізації і ефективного використання соціальної творчості як її найважливішого чинника, відкриті соціально-інформаційні системи та мережеві несистемні цілісності всіх рівнів повинні культивувати механізми не “заганяти в цех”, а захоплювати, зацікавлювати в самодіяльності. Просування далі сформованого “стандарту” базових параметрів створює прогресивні (що забігають вперед) мутації суспільних політико-економічних систем. У цій ситуації украй загрозливим для країни стає відставання її лідерів від епохи, збереження колишніх стереотипів, ілюзій і підходів. В той же час, ефективне лідерство можуть забезпечити виключно керівники, які добре знають себе, розуміють зовнішнє бізнес-середовище та поточну ситуацію. Отже сьогодні, з одного боку, потрібна творча і продуктивна сила модерна. З іншою ж, класичні варіанти модерну підірвані. Людство знаходиться в ситуації межового стану, воно відчуває справжню граничність свого існування та розвитку, знань про себе і світ. Істотна зміна розумів трансформації характеризує й пострадянський демократичний транзит, який потребує адекватного теоретичного інструментарію. Причому сьогодні вирішується не тільки місце конкретних структур і країн в світі майбутнього, не тільки “система координат” цього майбутнього, але й якість місця народів в ній: кожен може зайняти нішу переважно творця або споживача, суб’єкта або об’єкта історичних процесів. Їх баланс необхідний, щоб забезпечити для виживання і нормального функціонування соціально-інформаційної системи або мережевої несистемної цілісності при розвитку таких її якостей, як адаптація (приспособлення до зовнішнього середовища), цілеспрямокування (розподіл пріоритетів цілей і засобів), інтеграція (підтримку зв’язків елементів), латентність (збереження форми і зняття напруги); причому перше з них – це завдання переважно економічної підструктури, друге – політичної, третє – розсудові, четверте, – віри, моралі, органів соціалізації тощо.

Організація управління як окремих напрям діяльності (Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Еммерсон тощо) завжди переслідувала цілі отримання кращих результатів при тих же витратах ресурсів, під якими розумілися як фінансові, матеріальні, трудові, так і ресурси часу та деякі інші. І нині соціальне управління постмодернізацією

соціально-інформаційних відносин може використовувати великий вітчизняний і закордонний досвід вивчення, аналізу як організаційних структур і технологій управління, шляхом складання органограм, документограм і тому подібне, що відображають функції, процедури та інформаційні зв’язки служб управління, окремих посадових осіб. Як відомо, при управлінні взаємодіють суб’єкт управління (система, що управляє), об’єкт управління (керована система) і виробляються межі і процедури управління. Поняття “суб’єкт соціального управління” стійко включає особливі групи людей, наділених правом ухвалювати рішення про цілі, засоби, методи й завдання людської діяльності, що виділяються суспільством. Межі і процедури управління задаються об’єктивними і суб’єктивними умовами соціального життя: місцем існування, народонаселенням, системою соціальних відносин, національними традиціями і можливістю сумісних дій. Поняття “об’єкт соціального управління”, розповсюджуючись на все суспільство, рухоме в якості і межах втручання в приватне життя. Соціальне управління при цьому інтегрує інновації і традиції, світську, духовну культуру, інструментальні та світоглядні цінності, постульований і циклічний розвиток, персоналізм і колективізм, демократію та автократію, активну та пасивну поведінку, вітчизняний і світовий досвід, відкладений і поточний попит. Апарат методології оновленого підходу до аналізу дійсності постмодерну та впливу на неї багато в чому підготовлений. Вже кібернетика другого порядку акцентує увагу на автономії складних ієрархічних систем і готує до цілісного сприйняття їх, не допускаючи аналітичної дезінтеграції (наприклад, для спрощеного управління). Отже для збереження адекватності управління новим умовам слід здійснювати перехід від практики команд і інструкцій до самокоординації на базі норм, які лише частково регламентують діяльність. При взаємодії в структурі соціуму тисяч індивідів відбувається спонтанна самоорганізація і самозбереження порядків і традицій, усвідомити які у всій обличчя неможливо і надзадача яких – відтворення системи. Соціогосподарська цілісність тому й виживає, що ми не намагаємося і не можемо контролювати її повністю та централізовано. Забезпечення укорінення змін в суспільстві досягається наданням прогресивних форм існуючим традиціям. Адекватні трансформації методології сприйняття, вивчення та впливу формують нові вимоги до соціального управління як в широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому це – “органічно властиве суспільній системі явище, що забезпечує збереження її цілісності, якісної специфіки, відтворення та розвиток”, тоді як у вузькому “є усвідомленою, систематичною, спеціально організованою дією на

суспільство по впорядкуванню і вдосконаленню його соціально-діяльної структури” [24-26]. Мета соціального управління – виробити принципи та підтримувати умови загальноприйнятого співіснування і розвитку. Водночас, як відзначає голова Національної розвідувальної ради США Ч. Томас Фінгар, його конкретна мета може відрізнитися; “якщо вас влаштовує те, до чого ведуть події, ви, ймовірно, бажаєте зробити своєчасні дії, щоб зберегти їх позитивну траєкторію. Якщо вас не влаштовує те, до чого очевидно вони ведуть, вам доведеться розробити й застосувати деякі заходи, щоб їх траєкторії змінити” [27]. При цьому С. Кургинян підкреслює надзвичайну важливість кожного з трьох складових частин руху від ідеології до життя: усвідомлення значення Смислів – створення Смислів – впровадження в життя (трансформації життя) [28]. Особливе місце в характеристиці систем, які еволюціонують займає функція автопоезису (autopoiesis), що означає здібність до самовідтворення і збереження автономії по відношенню до навколишнього середовища. Втім, одержавлена модель соціального управління тяжіє до тотального втручання держави та розширення сфери процесів перерозподілу, рішенням й мікропроблем на макрорівні шляхом жорсткої соціальної ієрархії відповідальності. Суспільство, що самоорганізується, навпаки, припускає первинність і розширення впливу вільного змагання інтересів зі створенням державою лише загальних процедур узгодження та рішенням і макропроблем через мікрорівень. При цьому відносини соціального управління можуть бути охарактеризовані тим, що 1) складаються між суб’єктом і об’єктом управління, а також між їх суб’єктами, 2) пронизують всі сфери суспільного життя, при цьому не редукуючись до економічних або політичних, 3) розмежовуються за сферами управління, 4) пов’язані зі всією сукупністю соціальних відносин, 5) свідомі, 6) їх мінливість в суспільстві Модерна базується на змінах єдності відносин праці, власності та управління, 8) мають власні закони. На думку автора, соціальне управління в категоріальному сенсі – це комплекс цілеспрямованих впливів на соціальні процеси для приведення суспільства в заданий стан або збереження певних параметрів його функціонування. До принципів управління можна віднести такі, як: 1) визначення, 2) ієрархічність, 3) розподіл праці, спеціалізацію та кооперацію, 4) розмежування компетенції, 5) інформатизацію, 6) акцентування господарського аспекту. Особливо важливий для успішного керівника високий рівень емоційного інтелекту. Контроль над особистими емоціями і здатність правильно сприймати чужі відчуття дозволяють краще мотивувати і організовувати інших людей, тому є важливішими якостями для менеджера, чим здатність логічно мислити” [29; 30]. При цьому до функціональних

завдань організації відносяться: 1) забезпечення деякої різноманітності форм і варіантів діяльності, оптимізацію пошуку засобів та ресурсів, підвищення ефективності підприємства; 2) збереження прогнозованості дій; 3) координацію зусиль за рахунок фіксації каркаса комунікацій; 4) з’єднання людей із засобами і цілями суспільної праці шляхом створення стимулів як цілей-завдань і цілей-орієнтацій. Природно, що саме інноваційно-синергетичні властивості управління різко підсилюють роль ігрового характеру та соціальних мереж в корекції трудових відносин. Причому, із зміцненням постмодерністських тенденцій стає все помітнішим, що “з багатьох причин контролювати все або “майже всі” ці відносини неможливо... з кожною новою контрольною інстанцією ми створюємо тьму нових соціальних відносин, що у свою чергу вимагають над собою контролю”. Жорстке управління тут непридатне; “на відміну від влади знання централізувати неможливо, воно розподілене між людьми” [25].

Соціальні зміни практики та методології розвитку постсучасних відносин та процесів управління (в тому числі – відносно підготовки та здійснення інформаційних впливів) активно аналізуються “соціальною інженерією” та корегуються “соціальними технологіями”. Одним з найбільш популярних визначень їх (витікаючим з методологічних підходів К. Поппера) виступають характеристики соціальної технології як “1) спеціально організованої області знання про способи і процедури оптимізації життєдіяльності людини в умовах наростаючої взаємозалежності, динаміки та оновлення суспільних процесів; 2) способу здійснення діяльності на основі її раціонального розчленовування на процедури та операції...; 3) методу управління соціальними процесами, що забезпечує систему їх відтворення в певних параметрах” [24], а соціальної інженерії як “напрямку, прагнучого розширити діапазон функцій соціології: крім методичного забезпечення дослідницької діяльності створити засоби безпосереднього сприяння практиці перетворення і управління” [24]. У результаті, напрямами соціального управління стають процеси свідомо організовані і стихійні. За відомим визначенням, сукупність наявних соціальних технологій складається в PR як мистецтво і науку в теорії – досягнення гармонії за допомогою взаєморозуміння, заснованого на правді і повній інформованості, на практиці часто – досягнення короткострокових цілей управління громадською думкою за рахунок ресурсів маніпулювання. Разом з тим, вся досконалість інструментарію соціальних технологій, що розвивається, не здатна змінити суспільство в цілому [25]. Причому аналіз багатьох подій підтверджує: додатковий вантаж проблем часто виникає з прагнення зламу циклу, насильницького

переходу в нову якість. Втім, світові цивілізації вирости на ідеях жорсткої утопічної соціальної інженерії, закладених ще Платоном і Руссо, Марксом і Вольтером, що передбачають, що всі корисні інститути начебто виявляються результатом цілеспрямованого та усвідомленого конструювання. Для суспільства індустріального це іноді було виправдано і нормативно. Інша справа – час глобальної трансформації, проростання елементів постмодерну у взаємодіях соціально-інформаційних систем та мережевих несистемних цілісностей при наявності параметрів і структур до-, пост- і власне індустріальних в одному тимчасовому просторі. Отже сьогодні на передній план виходять процеси, які жорстко не детермінуються принципово. Інколи ними не можна управляти взагалі. Або регуляція обмежена. Від відомих катаклізмів епохи (де причини, хто лялькар?) до нарад і ухвалення рішень (процес і структура контролюють учасників). Багаторівневе ієрархічне управління, адекватне постмодерним трансформаціям світу, базується на принципі перетворених форм як методі вільної взаємодії якісно різнорідних структур шляхом введення міжсистемного еталону обміну. Поелементна соціальна технологія підготовки та здійснення інформаційного впливу може тут спростити “спроби з’ясувати, чи здатна деяка економічна або політична дія дати очікуваний або бажаний результат” [25]. Так, відповідно до аналізу Фрідріха Августа фон Хайека, часто причина неефективності дій – в не уважності до знання та досвіду, які принципово розпорошені й не можуть централізуватися (на відміну від влади). При цьому втілюється знання не стільки в фактах, скільки в звичках і традиціях, навиках й інтуїції, передаючись при взаємодії людей. Ці міркування дозволяють фон Хайеку скласти “літання помилок”, куди він включає: “1) ідею, що безрозсудно слідувати тому, що не піддається науковому обґрунтуванню або не підтверджується спостереженням (Моно, Борн); 2) ідею, що безрозсудно слідувати тому, що незрозуміло; 3) пов’язану з попередніми ідею, що безрозсудно дотримуватися певної лінії поведінки, якщо її мета повністю не визначена заздалегідь (Ейнштейн, Рассел, Кейнс); 4) також тісно пов’язану з попередніми ідею, що безрозсудно робити щонебудь, якщо всі наслідки цього не відомі заздалегідь і якщо додатково ці повністю спостережувані і усвідомлювані наслідки не вигідні (утилітаристи)” [31]. І, відповідно, ніхто не може володіти всією повнотою знання, бо неможливо поглянути на світ всіх інших індивідів, увібрати всі відтінки розуміння ними що оточує. Жорстке управління тут непридатне; навпаки, воно інколи пригнічує історично важливу ініціативу. Причому значна частина перспективних новацій не імплантована командами “демиургів-прогресорів”, а виростила з

соціогосподарського життя народів. Тому ефективною стратегією виявляється не спроба культуртрегерського перенесення чужих шаблонів, “модернізації насильно” (результати якої свідомо затратні, неміцні та змітаються наступним ходом історії надалі), а підбір прогресивних форм наявним звичкам і традиціям, “вписування” їх в контекст змін. Стало вже класичним пояснення цієї ситуації Г. Хакеном, який, зокрема, на прикладі стрижня, що знаходиться під навантаженням, констатував: “Коли навантаження перевищить якийсь критичне значення, пряме положення стає нестійким і з’являються два нових ... положення рівноваги. Питання про те, яке з цих двох положень прийме стрижень, не може бути вирішеним в рамках чистої детерміністської теорії (якщо не допускається асиметрія). У реальній ситуації еволюція системи визначається як детермінованими, так і випадковими чинниками (“силами”) або, по виразу Монода, “випадковістю та необхідністю”. У цій ситуації в еволюції росте роль чинників неекономічних, прогрес здійснюється не стільки стадіально (діахронно), скільки синхронно, звичні з марксової традиції аналізу класові антагонізми часто підкоряються, доповнюються і заміщаються іншими: соціальними, етнічними, релігійними тощо. В результаті, на передній план виступають процеси ритмічні, в підставі яких – поєднання елементів архаїчного рівня (фольклор, мова, етноосмислення, релігійні відмінності) з “осьовим” (віднесення себе до культурних світів та релігійних традицій), модерним і постмодерним, що істотно розсовує горизонти управління як поведінкою особи, так і процесами, що відбуваються і формуються. Відповідно, можливості раціональності – структури зі своїми особливостями і законами, що диктують деякі елементи методу пізнання і використання перетворених форм, – зараз для використання в соціальних технологіях трансформації удвічі обмежені: взагалі й в умовах ризомічності розвитку. Зрозуміло, і в цих процесах рішення диктуються підсвідомістю, роль свідомості – їх виправдання: “Тільки безнадійний дурень зупиняється на раціо, а розумний йде далі. Та і для пропашного дурня його раціо лише святкове плаття, цей загальний піджак, який він надягає для людей, а живе він, спить, працює, любить і вмирає, виючи від жаху, без будь-якого раціо” (Леонід Андреев. “Щоденник Сатани”). Причому, якщо під домінантою атрибутів звичної у минулому соціальної системи зберігається очевидна соціальна нерівність і чіткість ієрархії зв’язків “центр-полупериферія-периферія” (хоча й тут вони втрачають полярність і економізм), то риси виникаючої несистемної соціальної спільності кардинально інші. Центр оформляється в декілька “зон прориву”, а периферія характеризується не стільки виробництвом форм організації праці, що

йдуть, скільки маргіналізованими масами. У наявності відносини центру та периферії, але немає в явному вигляді їх самих як специфічних структурних рівнів. Фрагменти ж, що ініціюються домінантою атрибутів несистемної соціальної спільності, не несуть ознак нерівності ієрархій, проте включають інституціалізацію за ознакою типовості і традицій. Тут рівнозначні, самоцінні та поручпокладені різноманітні цивілізації. Діалогізм кожною з пар різних і задається в першу чергу етно-культурними параметрами. Частина з них рухома. Не всі території рівномірно охоплені їх простором, подекуди їх ознаки накладаються один на одного і стикаються. З'являються нові ознаки. Відбувається виникнення форм синтетичного або синкретного характеру з особливими властивостями. Очевидно, що лідерські групи Заходу та Сходу вже визначили свої пріоритети, цінності, задали грань між світом "горним" і "дольним". Деградуюча частина периферії виступає об'єктом маніпулювання, а не суб'єктом історії. Різниця потенціалів скупчується в напівпериферійній зоні та на межі світів. Тут – можливості несподіваних мутацій. Загальність, досягнута капіталом в еру індустріалізму (модерну), зберегла й ніші відтворенню на інших початках. Безумовно, народи, що потрапили в "турбулентне завихрення" історії, виділяються не стільки рівнем ефективності, скільки екзотикою соціальної структури і політичної організації. Але повернутися в історичний потік при модерні легше, ніж зійти з нього на свою стежку. Інша справа – постмодерн з його розвінним плюралізмом і культивованою різноманітністю. І саме складання соціальних міфів демонструє

якості напряму дієвого управління процесами, відносинами, особами в мультикультурному середовищі.

Висновки

Постсучасність сформувала складні комбінації співвідношення дійсності традиційної, модерної та власне постмодерної. В цих умовах при підготовці інформаційних впливів потрібно пам'ятати: безглуздо намагатися протистояти логіці історії. Життя все одно тектиме у властивому нею напрямі. Потрібно не заважати їй, а прибирати перешкоди на її шляху – і готувати вигідні русла подій. Іншими словами, *стимулювання бажаних трансформацій дій, відносин і процесів стає найбільш ефективним*. Отже часто безумовно перспективніше в даний час займатися не стільки *спробами директивне управління* (вимога діяти лише так, як безумовно), скільки *стимулюванням бажаної поведінки і необхідних процесів*. Безумовно, техніка таких змін існувала та вдосконалювалася достатньо довго, проте саме нині вони органічно базуються на особливостях сьогодення і мають додаткову високу соціальну ефективність. Вони враховують сутнісні сили людини (в першу чергу – інтереси і мотиви), при необхідності їх трансформуючи. До того ж, чужі (ворожі) ресурси при цьому не ліквідуються, а перетворюються на власних, корисних. Тобто ця модель соціальної дії безумовно продуктивніша. Тобто вкрай потрібні нові інструменти, нові люди, нові ідеї, потрібна глибока нова модернізація та ефективний інноваційний процес, щоб забезпечити прискорене зростання економіки, соціальної сфери та зміцнення політичних основ суспільства.

Література

1. Макушкин А.Г. О сценариях развития мирового экономического кризиса / А.Г. Макушкин // Международная жизнь. – 2009. – № 4. – С. 56–62.
 2. Васильев В.С., Роговский Е.А. Мировой финансовый кризис и экономическая стратегия Б.Обамы – Т.Гайтнера / В.С.Васильев, Е.А.Роговский // США – Канада: экономика – политика – культура. – 2009. – № 4. – С. 3–29.
 3. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа / В.Н.Спицнадель. – СПб.: Бизнес-пресса, 2000. – 326 с.
 4. Тарасенко Ф.Н. Прикладной системный анализ / Ф.Н.Тарасенко. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 2004. – 186 с.
 5. Systems Engineering Fundamentals / supplementary text prepared by The Defense Acquisition Univ. – Fort Belvoir: The Defense Acquisition University Press, 2001. – 222 p.
 6. Хатян О.А. Методологічні засади дослідження інформаційно-суспільних явищ / О.А. Хатян // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2010. – № 1 (7). – С. 90-95; № 2 (8). – С. 57-60.
 7. Губанов Д.А., Новиков Д.А., Чхартишвили А.Г. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства / Д.А.Губанов, Д.А.Новиков, А.Г.Чхартишвили. – М.: МЦНМО, 2010. – 228 с.
 8. Неліпа Д. Специфіка системного аналізу як методу політології / Д.Неліпа // Політичний менеджмент. –

2011. – Вип. 53. – С. 43–51.
 9. Польовий М.А. Сутність синергетичного трактування політичного процесу / М.А.Польовий // Політологічний вісник. – 2011. – Вип. 53. – С. 99–106.
 10. Рубанов В. Взаємообумовленість кількісних і якісних методів і процедур політичної аналітики / В.Рубанов // Політичний менеджмент. – 2011. – Вип. 53. – С. 52–60.
 11. Шедяков В.Е. Постмодернізація трудових отношений как объект социального управления: Дисертация ... доктора социологических наук / В.Е.Шедяков / Харк. гос. ун-т. – Харьков, 1996. – С.25–26.
 12. Шедяков В.Е. Социальное управление циклическими процессами трансформации общества: поиск оптимальности / В.Е. Шедяков // Циклы природы и общества / Под ред. Чурсина В.Д., Соколова Ю.Н., Шедякова В.Е.: Тез. 3 Междунар. конф. Вып.1, 2. – Ставрополь, 1995. – С.284–286.
 13. Шедяков В.Е. Ритмы постсовременной модернизации: Содержание и управление / В.Е.Шедяков // Бизнес Информ. – 1995. – № 41–42. – С.6–9; № 43–44. – С.11–16; № 47–48. – С.52–54.
 14. Jantsch E. The self-organizing Universe: Scientific and human implications of emerging paradigm of evolution / E.Jantsch. – Oxford, 1980. – P. 307.
 15. Каневский М.А. Основные философские вопросы кибернетики / М.А.Каневский // Політичний менеджмент. – 2011. – № 54. – С. 85–95.
 16. Цораев З.У.

- Мифический смысл и социальный код / З.У.Цораев. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2007. – 271 с. **17. Рязанцева Л.В.** Жизнь и философия (опыт и интерпретация “диалектики мифа”) / Л.В.Рязанцева // Национальная философия: прошлое, настоящее и перспективы: Тез. докладов II Междунар. Сковородиновских чтений. – Харьков, 1993. – С. 25–27. **18. Шедяков В.С.** Диагностика постсучасного мифу / Шедяков В.С. // Політичний менеджмент. – 2010. – № 2 (41). – С.17–28. **19. Шедяков В.Е.** Мелкотоварные иллюзии и реальность / Шедяков В.С. // Акционерное дело. – 1992. – № 4. – С. 56–62; № 5–6. – С.69–77. **20. Шедяков В.Е.** Мифы межвременья: записки макроэкономиста / Шедяков В.С. // Газета. – 1994. – Июль. – № 16. – С.4. **21. Бурлачук В.Ф.** Символ и власть. Роль символических структур в построении картины социального мира / В.Ф.Бурлачук. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 266 с. **22. Шедяков В.Е.** Символы веры / В.Е.Шедяков // Бизнес Информ. – 1993. – № 19. – С. 20–21. **23. Гарт Б.Л.** Стратегия непрямых действий. – М.: Эксмо. СПб.: Мидгард, 2008. – 464 с. **24. Социальные технологии: Толковый словарь / Отв. ред. В.Н.Иванов. – Москва-Белгород, 1995. – С. 237; 25. Поппер К.** Ницета историзма / К.Поппер. – М., 1993. – С. 70. **26. Мизес Л. фон.** Иллюзии всемирного планирования / Л. фон. Мизес. – Режим доступа : [//www.polit.ru/research/2006/11/07/planning.html](http://www.polit.ru/research/2006/11/07/planning.html); Социальное проектирование // www.distedu.ru/fsf/p13926 **27. Мир после кризиса.** Глобальные тенденции – 2025: меняющийся мир / Под ред. Гл.Павловского. – М.: Европа, 2010. – 188 с. **28. Кургинян С.** Все определит сфера смыслов. Какие стратегические задачи должна решить Россия в ближайшие 25 лет / С.Кургинян // Режим доступа : www.kurginyan.ru/publ.shtml?cmd=art&auth=10&theme=&id=1940 **29. Магун В., Руднев М.** Жизненные ценности населения Украины: сравнение с 23 другими европейскими странами. – Ст.1./ В.Магун, М.Руднев // Вестник общественного мнения. – 2007. – № 3 (89). – С.21–34. **30. Мельвиль А.** Одна или много? Путь от авторитаризма к демократии оказался извилистым / А.Мельвиль // Независимая газета. – 18 апреля 2006 года. – С.13. **31. Хайек Ф.А.** Пагубная самонадеянность / Ф.А.Хайек. – М.: 1992. – С.109.

В статье намечаются пути возможного теоретического и практического разрешения противоречия между особенностями методологии постнеклассической гуманитарной науки, с одной стороны, и сохранения специфики научного метода как такового, с другой. Исследование проводится на материале взаимодействия социально-информационных систем и безсистемных социальных целостностей и отражает авторскую трактовку диапазона возможностей стимулирования желательных трансформаций.

Ключевые слова: социально-информационная система, информационное воздействие, наука, рефлексия, методология.

In the article the ways of possible theoretical and practical permission of contradiction are set between features of methodology of postnonclassic humanitarian science, from one side, and maintainances of specific of scientific method as such, with other. Research is conducted on material of co-operation social-informative systems and non-system social units and reflects an author version of range possibilities of stimulation of wish (desirable) transformations.

Key words: social-informative system, information influence, science, reflection, methodology.